

‘Die stevige stappen op de houten vloer vergeet ik nooit meer’

Wilfred Hermans

1 februari 2023

Bijdrage aan: Niet zonder elkaar. De Gereformeerde Kerken vrijgemaakt en de Nederlands Gereformeerde Kerken vinden elkaar terug

De kerkelijke eenwording heeft iets van hertrouwen na een echtscheiding. Dat bitterzoete zit er zeker in, zegt Ad de Boer. Het eenwordingsproces werd zo ongeveer zijn levenswerk. “Hoe vaak heeft Ineke niet gezegd, als ik gefrustreerd en verdrietig thuiskwam na een vergadering: ‘Hou er toch mee op!’”

“Sommige mensen zeggen: het gaat wel snel, die eenwording. Dan zeg ik: nou, de eerste bespreking was op 21 februari 1994. Ik heb de aantekeningen van die eerste ontmoeting er nog eens bij gepakt. De scheuring was nog vers, zeker voor mijn vrouw Ineke en mij. In 1972 zijn we naar Garderen verhuisd en Nederlands-Gereformeerd – toen nog: vrijgemaakt buiten verband – in Voorthuizen geworden. In Rotterdam waren we vrijgemaakt, maar ons hart lag bij de buitenverbanders. In die periode verscheen het boekje *Het schisma liegt*. Zo ervoeren wij het: deze scheuring is een leugen, want wie in Christus bij elkaar hoort, mag niet uit elkaar. Daarom heb ik altijd geprobeerd met elkaar in gesprek te blijven. Mijn eerste initiatief daartoe was in 1975, toen Aad Kamsteeg en ik een gespreksgroep startten tussen binnen- en buitenverbanders. Uit beide kerken nodigden we in totaal zestig mensen uit en focusten op de vraag: hoe houden wij elkaar vast? Met hetzelfde doel richtten we in 1976 het blad Saamhorig op. De gedachte was: we horen alleen van elkaar via het filter van de dominee, nooit rechtstreeks.”

“Ik ben goed vrijgemaakt opgevoed. Mijn ouders stemden GPV en lazen het Nederlands Dagblad en De Reformatie. M’n vader was leraar aan het Gereformeerd Lyceum in Rotterdam. Praters waren mijn ouders niet. Er werd ook niet gesproken in termen van de enige ware kerk, maar ik mocht niet met mijn Gereformeerd-Synodale vrienden mee naar de kerk. Tegelijk begreep ik jaren later van mijn broertjes dat mijn vader De Reformatie onuitgepakt in de krantenbak liet liggen, uit stil protest tegen wat er in zijn kerk gebeurde. Ondertussen had ik totaal geen idee dat er in de vrijgemaakte kerken nóg een stroming was, tot ik in 1964 in Amsterdam politicologie ging studeren. Daar hoorde ik van het blad Opbouw, waar ik vervolgens stápels van gelezen heb, om mezelf te informeren. Waar die interesse vandaan kwam? Vermoedelijk doordat ik op catechisatie gepokt en gemazeld was in de Vrijmaking, met als kern: áls er dominees worden geschorst die trouw zijn aan Gods Woord, en áls kerken worden uitgestoten die voluit kerk van Jezus Christus zijn, dan is dat ongekend onrecht. Dat kán niet. Dat mag je nooit accepteren.”

Huilend

“In 1968 hebben mijn vrouw en ik met enkele familieleden een bezwaarschrift geschreven aan onze kerkenraad, naar aanleiding van het attestenbesluit van 1967.”

Ineke, hakend aan de andere kant van de woonkamer, kijkt op van haar handwerk. “Moet je je voorstellen! We waren net twintig.”

Ad: “Een ouderling bezocht ons om te melden dat we het bij het verkeerde eind hadden. Rond 1970 werden alle ouders van de schoolvereniging van het Gereformeerd Lyceum die buitenverband waren, geroyeerd. Als ik mijn aantekeningen van die vergadering nu lees, ben ik weer helemaal terug. Ouders smeekten het bestuur: we hebben alles voor deze school gedaan, we zijn helemaal niet veranderd! Huilend of verdoofd stonden ze even later buiten, elkaar verbijsterd aan te kijken.”

Met welk gevoel kijkt u hier nu op terug?

Ineke: “Als hij hierover vertelt, gaat ‘ie soms huilen.”

Ad: “Met verdriet, inderdaad. Een paar jaar geleden las ik een biografie over professor Veenhof, *In het klimaat van het absolute*. Na drie hoofdstukken kon ik niet verder, de tranen liepen over m’n wangen. Nóg heb ik ‘m niet uitgelezen. Ik bedoel: de kerk is de plek waar mensen veilig zouden moeten zijn, waar je in Christus aan elkaar verknoopt bent. Als dat los wordt gescheurd... Er zijn zelfs geluiden die, als ik ze nu hoor, me helemaal terugbrengen naar die tijd. In 1967 had de Synode dominee Schoep, de opsteller van de Open Brief, weggestuurd. Die zondag dankte onze dominee voor dat Synodebesluit. Tijdens dat gebed stond broeder Henk van Dijk op en liep met grote passen de kerk uit. Ik zat verstijfd, wat gebeurt hier?! Het geluid van die stevige stappen op de houten vloer vergeet ik nooit meer.”

Openbeuken?

“De landelijke NGK-vergadering van 1978-1979 stelde de vraag: moeten wij gaan samenspreken? De conclusie was: principieel gesproken wel, de breuk is voor God en mensen onverantwoord. Tegelijk: de tijd leek er niet rijp voor, de deur was gesloten. Moesten wij op die deur gaan bonzen? Hem openbeuken? Nee. Na die vergadering werd ik benoemd in de Commissie Contact en Samenspreking met andere kerken.”

Een sprong in de tijd, naar 1993. “Tijdens de Generale Synode in Ommen nam de GKv een voorstel aan om voorzichtig een teen in het water te steken bij de Nederlands-Gereformeerden; is er een basis voor contact?”

De eerste stap werd dus door de vrijgemaakten gezet?

Ineke: “Daar was ik ook verbaasd over.”

Ad: “Ja, dat moet ik in alle eerlijkheid zeggen. Dominee Bas Luiten heeft dat bewerkt. Dat leidde tot de eerste bespreking op 21 februari 1994. Een beladen en emotionele ontmoeting, want veel aanwezigen hadden elkaar in 1967 voor het laatst gezien op de Theologische Universiteit; ze hadden vaak in hetzelfde studentenhuus gezeten, tot er een paar weg moesten. Nu vielen sommigen elkaar in de armen, al bleek tijdens de gesprekken dat ze nog steeds radicaal anders dachten. Ik stelde voor: laten we beginnen elkaar te vertellen wat God de afgelopen vijftig jaar in onze kerken heeft gedaan. Dat voorstel viel dood van de tafel. Het ging erom waar we in het heden staan – ik hoor het dominee Hendriks nog zeggen – en of er in het heden een basis is voor verder contact. Anders zouden het al gauw ‘personalistische praatjes’ worden. Aan het eind van de vergadering ging het over nota’s over binding aan de belijdenis en de kerk. Toen dacht ik: jongens, dit gaat niet

goed, zo gaan we elkaar niet vinden. We voelden ons voortdurend in de beklagdenbank zitten. Eén van onze commissieleden, Pieter van Kampen, vond na een jaar of wat dat hij er genoeg energie in had gestoken en bedankte als commissielid met de woorden: 'Nu weet ik hoe een Sanhedrin werkt'."

Waar had u op willen aanhaken?

"Op hartsniveau! Aan de voet van het kruis. Niet om de rest te bagatelliseren, maar dáár begint het. Dan ligt er een betonnen vloer. Enfin, na twee jaar concludeerde de GKv: die Nederlands-Gereformeerden zijn niks veranderd – wat in essentie klopte."

Mens, geen broeder

We schrijven 1996, Synode van Berkel en Rodenrijs. "Het was niet de gewoonte om uitgenodigd te worden, dus medecommissielid Willem Smouter en ik zeiden: wij gaan naar Berkel. We meldten ons bij de voorzitter, of we welkom waren. De voorzitter opende de vergadering en zei: 'Er zijn hier twee mensen van de Nederlands-Gereformeerde Kerken – iedereen heette 'broeder', wij 'mensen' – en die hebben gevraagd om toelating. Dat wordt toegestaan."

Ineke: "Erg, hè..."

Ad: "Later in de bespreking zei iemand: 'Voorzitter, het lijkt wel of u het over islamieten hebt in plaats van Gereformeerde broeders'. Er waren dus best mensen van goede wil.

Uiteindelijk leek de deur finaal dicht te gaan, tot er drie jonge dominees met een voorstel kwamen om toch in ieder geval het gesprek gaande te houden."

Ook u had op dat moment kunnen denken: waar zit ik eigenlijk energie in te steken?

Ad: "Zeker. Hoe vaak heeft Ineke niet gezegd, als ik gefrustreerd en verdrietig thuiskwam na een vergadering: 'Hou er toch mee op!'"

Ineke: "Ik dacht: het wordt nooit wat. Maar Ad heeft altijd hoop gehouden."

Dacht u weleens: hij gaat eraan ten onder?

Ineke: "Zeker. Dit jaar geen zomervakantie, want dan ben je er niet meer, dacht ik. Het wordt z'n dood. Wat een stress, wat is 'ie vernederd..."

Ad: "Tegen die achtergrond beleef ik het als ongelooflijk bijzonder om nu bij de eenwording betrokken te zijn. Ik was zeventien tijdens de scheuring, en hoop kort na de eenwording 77 te worden. Super bevoorrecht! Tegelijkertijd zie ik heel wat namen en gezichten voor me die het niet gaan meemaken. Ze zijn bij de Heer en tobben er niet over, maar toch. Er zijn mensen doodgegaan aan de scheuring. Ik kan dat niet hard maken, maar kinderen zeggen het over ouders die jong zijn overleden, veertigers, vijftigers. De doodsoorzaak was een hartaanval of iets dergelijks, maar die herleiden zij tot jaren van stress. Aan beide kanten, overigens. Mensen zijn mentaal geknakt en kwamen dat soms fysiek niet meer te boven."

Was het toch dat sprankje hoop dat maakte dat u doorging?

"Niet direct hoop, maar vooral de overtuiging: het kán niet, het mág niet." Ad mept op de bank. "Je zó uit elkaar laten slaan terwijl je in Christus één bent."

Huwelijksaanzoek

"In 2010 schreef ik: kerkelijke eenwording hoeft niet eens per se, als de blokkades maar weg zijn. Zelf mocht ik op bezoek bij mijn vrijgemaakte ouders niet eens aan het Avondmaal. Pas

in 2014 – ik was inmiddels na 32 jaar, een krankzinnig lange tijd, gestopt als lid van de Commissie Contact en Samenspreking met andere kerken – dacht ik: zou het dan tóch...? Tot mijn grote verrassing kwam er toen op de landelijke NGK-vergadering een voorstel uit de kerken in Noord-Holland: wij willen graag in 2016 in staat van hereniging zijn met de vrijgemaakte kerken. Later is dit het huwelijksaanzoek van de NGK aan de GKv genoemd. Volledige hereniging leek mij inmiddels te hoog gegrepen, maar toen lag dit voorstel er opeens. Eind 2017 leidde dit tot een gezamenlijke vergadering in de Nieuwe Kerk in Kampen. Daar vierden we voor het eerst samen Avondmaal. Dát was echt... – hè, Ineke? – aangrijpend, indrukwekkend. Daar kreeg je tastbaar het gevoel: het gaat echt gebeuren! Mensen kregen in gespreksgroepen de kans hun verhaal te doen. Niet alles kon rechtgezet worden omdat er inmiddels mensen waren overleden; die pijn kon je verwoorden op een briefje en in een kruik stoppen, voor Gods aangezicht. Het was echt een feest, zo bijzonder. Ik zal het moment van dominee Schuurman, emerituspredikant van de NGK, nooit vergeten. Hij was er met zijn vrouw vol pijn en met tegenzin naartoe gegaan. Wordt niks, dacht 'ie. Hoe het gebeurde, gebeurde het, maar hij kon z'n verhaal doen. Die middag vroeg iemand van de organisatie of hij aan het eind van de middag iedereen de zegen van God mee wilde geven."

Ineke: "Zo, ja, dat was janken."

Ad: "Een klein mannetje, stond daar met trillende stem. Dat, dat... Hij genas waar je bij stond. Zulke ervaringen heb ik van heel veel mensen gehoord. Van beide kanten, zeker. Je zou kunnen zeggen: toen was de breuk principiële geheel. Ik ben blij dat ik erbij was, in een hoekje. Meegenieten."

Gods Geest is druk geweest

Direct na die vergadering werd Ad lid van de Regiegroep die het eenwordingsproces in goede banen moest gaan leiden. Een supergroep, zegt hij nu, bestaand uit drie vrijgemaakten en vier Nederlands-Gereformeerden. "Je merkt al lang niet meer wie uit welke kerk komt. We zijn een vriendengroep geworden, elke vergadering startten we met een rondje wel en wee. Toch wisten we: het kán nog misgaan. Er moesten nog best wat hobbels genomen worden, dezelfde als die uit de jaren zestig, zoals binding aan de belijdenis en vrijheid van plaatselijke kerken. Plus: de predikantenpensioenen. We hebben de finish altijd in zicht gehad, maar het was een marathon die zowel mentaal als fysiek heel wat van ons heeft geëist. 'We strompelen als een stel kreupelen op de finish af', zeiden we recent."

De spannendste vraag was: hoe reageren straks de 75 afgevaardigden uit het hele land? Die zorg bleek ongegrond. "Op de landelijke Synode was de sfeer gelukkig vergelijkbaar, constructief. Er is ingezet op elkaar leren kennen op hartsniveau. Wat zijn je angsten en verlangens, waar ligt je hoop? Wie is Jezus Christus voor jou?"

Juist uw vragen die in de jaren negentig nog werden weggewuifd.

"Precies! Die vragen maakten een wereld van verschil. Het legde de basis waardoor we latere verschillen konden hanteren. Vorig jaar behandelden we de kerkorde, met potentiële conflictthema's. Rondom bepaalde thema's kwamen de verschillen zo openbaar dat wij als Regiegroep soms niet wisten hoe die te overbruggen. Maar wat gebeurde er in de pauze? Mensen van beide vleugels zochten elkaar op en bevroegen elkaar! Wat is jouw zorg? Wat is jouw belang? En hoe zit dat bij mij? Vervolgens kwamen ze zélf met voorstellen waar wij met

open mond naar luisterden en dachten: wow, Gods Geest is vanavond wel héél erg druk geweest.”

Hebt u na al die jaren meer begrip gekregen voor de andere kant?

Een lange denkpauze, voor het eerst. Dan: “Nee. Nou...? Nee. Kijk, dat de buitenverbanders ook geen onschuldige lammeren waren, heb ik me altijd diep gerealiseerd. Het was niet licht versus duisternis, zwart tegen wit. Als de vrijgemaakten tijdens de besprekingen iets aanwezen wat de Nederlands-Gereformeerden in de jaren zestig verkeerd hadden gedaan, dan begreep ik dat soms wel. In 2008 heb ik als NGK-vertegenwoordiger tijdens de vrijgemaakte Synode in Zwolle schuld erkend voor wat er destijds niet goed is gegaan. Concreet ging dat over de kwestie Telder, die bestreed de gedachte dat gelovigen bij sterven direct naar de hemel gaan. De classis is heel traag geweest met te zeggen: dat is in strijd met de Schrift. Dat heeft begrijpelijk kwaad bloed gezet en daar erkende ik schuld voor. Gek genoeg ging niemand in op wat ik had gezegd, niemand. Zó bevreemdend. Tien jaar later kwam ik de voorzitter, Arie de Snoo, tegen die zei: ‘Ik heb ontzettend spijt dat we deden alsof je niks had gezegd’.”

Klankkast

“Toen we als Regiegroep begonnen, voerden we gesprekken met PKN-leiders die een cruciale rol hadden in hun fusieproces. Bas Plaisier gaf de waardevolle raad om te voorkomen dat het samenvoegingsproces vooral kerkrechtelijk gericht zou zijn en in plaats daarvan de geestelijke kant voor kerkleden zichtbaar te maken. Dit inspireerde ons om iets te bedenken waar kerkleden zich in konden herkennen, wat uiteindelijk resulteerde in het document ‘Verlangen naar een nieuwe kerk’. Veel lezers reageerden aanvankelijk: prachtig, maar nu de werkelijkheid. Straks komt de kerkorde, en wat blijft hier dan van over? Daar hebben wij op de Synode over gezegd: laat dit document de klankkast zijn waarbinnen je de woorden van de kerkorde moet beluisteren. Om te voorkomen dat het onder in een la zou verdwijnen, hebben we een inleiding op de kerkorde geschreven, inclusief accenten uit dat verlangendocument, die officieel is vastgesteld door de Synode.”

Geen triomfalisme

Laten we alsjebliedt wars zijn van elke vorm van triomfalisme, besluit Ad. “God heeft dwars door ons menselijk gedoe heen gewerkt. Wij doen niks, wij brengen geen kerken bij elkaar. We moeten het niet van onszelf hebben, maar van God en Zijn Geest. Dan kunnen we ontspannen op weg.”

Verzoening is daarbij het kernwoord, vertelt Ad aan de hand van een laatste anekdote. “In 1964 deed ik eindexamen op het Gereformeerd Lyceum en in 1969 werd ik daar leraar. Precies in dat jaar voltrok de breuk zich op die school. De rector, Van der Linden, was NGK-lid en werd zodoende ontslagen. Dat trok diepe sporen in zijn gezin. Vreselijk, ik ben toen ook vertrokken. Een paar jaar geleden stond er in het Nederlands Dagblad een artikel dat dezelfde school zich openstelde voor niet-vrijgemaakten. Toen heb ik een ingezonden stuk geschreven met de strekking: goede zaak, maar dit gaat toch niet zonder verantwoording over de gang van zaken in 1970? Ik mocht komen praten en dat leidde weer tot een goed gesprek tussen de school en de kinderen van de inmiddels overleden rector. Ik merk aan mezelf hoe dicht de emotie over wat er is gebeurd onder de oppervlakte zit, laat staan bij mensen die nog dicht bij het vuur zaten. Daarom moeten we niet te snel zeggen: nu moet

het maar eens over zijn met de pijn over het verleden. Verzoening is de corebusiness van de kerk, en dat blijft zo, ook na 1 mei 2023.”

De volgende alinea heeft het boek niet gehaald:

Na 1 mei zou Ad zich het liefst storten op de verhalen rondom de scheuring die nog niet zijn verteld. Om diegenen die in stilte hebben geleden, soms al in de jaren vijftig, récht te doen. Dat recht, daar was het Ad – nog steeds journalist in hart en nieren – altijd om te doen. Maar voor zo’n project acht hij zich nu dertig jaar te oud. Na 1 mei is het góed geweest, vindt ook Ineke. “Daarna is hij van mij.”